

FRESKO-FESTÉSEK.

KUTHY LAJOSTUL.

(Folytatás.)

ervus Filétás! Üdvözlők a legborzasabbikat, ki egy genre literator a pongyola életből, s a mondott ál-névre keresztelkedék. Fállában térdig ért a turóczi szőr csizma; másika némileg rövidebbnek látszék, mert saruinak sarkát jókor félretüri, vagy plane elrugja. Utban mint említők rókatorkost viselt a magyar királyok' korából; míg retkes ujjai rongált keztyűkből pislogtak ki, melyek tavalyi szüretkor Mádon még fehérek voltak. Körömházán tintafoltok ültek, mik az ó Regélő' szolgálatában száradtak oda; s körömhegye alatt annyi moszatos föld, hogy némelly gombafaj megteremne rajta. Mindennél azonban uribb ékesség volt ama gyűrűquantum, melyet mindig majoresco bitolt; melynek kibullt gyémántjai karczolt üveggel restauráltak, s melyet Filétás barátunk éjjel és nappal de mindig keztyűn fölül hordott. Egyébiránt kiapadhatlan szerkesztője volt a vidéki színbirálatoknak; angol beszélyeket fordított németből, s habár nyelvünket folyvást gyomrozta is: legalább az írók érthetlenné tévé. Most a görög nyelvet tanulja, melynek szótárából naponkint három levelet megmagol, ugyanannyit feledvén mindig el; s bár e pogány munka sorvadásba hozta, vele utazik a testes lexicon.

A másik jövevény megyei aljegyző. Szabályos ép fiu, csinosan öltözve a jurátusi korszak' hozományiból. Jó kedv, sok ötlet, szegény örökség; vándor eszemiszom élet, lakomacsaták s hűlen hív kalandok volt fő jelleme. Azonban szerelmi sebei közt mindig épen maradt; s ha a leány kiesett szívéből, ott maradt a haza, mert szíve szerint forró magyar volt. Ő hozta először a megyébe a kőrtánczot; ő szöktetvé meg a helyettes főispánt, ő kapott gyűlésen leg-harsogóbb éljent, s csak egy fátuma volt, hogy az éjzenés szónoklat' teréről kimaradt, mert nálok fáklyára senki nem adott pénzt. Dicső költészkora a honszeretetnek! Gazdag, kövér, túlmeleg tavasz, mellynek virágiból nemes gyümölcscsé fejlik a polgárszív. Igen szerettük őt, s őszinte kart tártunk eléje.

A harmadik uttárs egy májörög ifju, rasztkóros önmártir, életunt idegkór, ételnehéz elégtűlen lángész, kinek a kor nem tud sem tért, sem örömet adni: egészen izgatott századunk' gyümölcse. Tizenhat évére átnyargalta minden iskoláit. Aztán joggyakornok, jegyző s ügyvéd lön, lakván fővárosban. Pénze több mint kellett s így folyvást kergeté az élet. Keresé az embert, de nem nyugodt házi körben. Kártyaasztal, színház, bál és salonok voltak menhelyei, hová önmagától futott; pedig ezek kimerítnek velőt és ereszényt; zaklatják a vért, s kitekerik helyéből a szívet. Még otthon folyvást izgatva lön. Anyja a félbolond, kurta mágnásnő volt Carniolíából. Csak barbaraszt ivott; a Silphide-t járatta, s csak olaszul beszélt. Gyermekeit spanyol palástban járatá, s mindig Gurli és Donna Dianát játszá házi színpadán. Armandnak ez tetszett, s tul a ki-nevelés' robotján, folytatta az elvet. Szavalta Petrarcat és Byront; megtanult minden új francia regényt, de moral s psychologia lapjait kihagyva, csak explosiókat. A rendkívüliséget naplójába írá, a nélkül hogy taglalná minő ösztön, indulat vagy erény van a mesében fejtvé, tanítva, állehelve. Továbbá történetet tanult, de csak Voltaire' pápáit, a frank forradalom' eseményeit, s sz. domingói jeleneteket; mik-től végre annyira mérges lön, hogy az orra mindig vörös volt. Hozzá járult közéletünk' ingerült küzdelmi korszaka. Armandban ugyan egy mustármagnyi nemzetiség sem volt, de nem szigetelheté el magát azon izgatott jellemről, melly divat-unalom- vagy fontoskodásból, legalább boszankodás alakban minden körben előnté magát. Ő is sallangos formákban szólott ittott, kivált miután a kamaráskulcs nem sikerült; s az idegen elemről gyűjtött ideglázt ismeretlen dolgaink fölött tüzelte el. Így neki készülve utazni ment. Evett fáczánt és ten

geri rákot, ivott bőven spanyol bort s cognacot; dal- és tánczosnőknél tanult szeretni; látott minden képtárt, cancan tánczot, circus olympicust, fürge grisetteket és háza jött. Vére és kedélye ekkép lejárta a bolondok' tánczát. Fúlásig fáradt minden szélsőségbe, de utána roskadt, kiélt, unott, kimertült lön. Erszénye szinte azt tevő. Egy módot velt: érdem nélkül dicsőséget nyerni. Hazafi lesznek, monda magában, fővárosban lakom. Eszem szarvasmarhát, iszom semmit, inast nem tartok. Tanulok mint a ló, s oda csapom magam' hol első lehetek. Itt egy hosszú életrendet íra, s falára függesztő. De placatját beköpték a legyek, ő pedig harmadik hónapra adóssági miatt Pestről megszökött. Most itthon csavarog, fogat vicsorítva a törpe század ellen, mely apostolléleknek nem tud pályát adni. És ámbár nem esik nyére a házi füstös kolbász, s eau de cologne-os orrát tekeri a magyar szivarillat: eltűr minden inséget vitézül, hogy ne kelljen otthon éhen ülnie.

Ők hát nálunk lettek, s megvolt a nagy öröm, mert társaságra kaptunk. Még egy fiu jött vacsorára a faluból, szép eleven piros, kétaraszos bokru nyakravalójával. Ez a háziur' alumna, ki fölött haragos napokon vitzelni szokott. Lengyel menekvő mint mondja; pusztult iparlovag mint mondják. Előbb a szomszédban volt szeszgyárkormányzó, aztán alkiaó postaállomáson, s most dilettant fashionable naponkint huszonöt krajczárból; és a hol utazik rögtön a konyhában köt ismeretséget, hogy a tűznél reggel haját fűsültesse.

Az előlármá s hálálkodás után rágyujtottunk. Vendégink az utat s időt pirongatták. Igaz is, hogy azt megérdemlék. Kivált most újlag szél támadt, s hidegen verte utcaablakunkhoz a szőlővenyigét, mellyen remegő vízgyöngyök függöttek.

— Emlékszel-e Hugo' dicső odájára, mellyben az ostromlott nőerényt ághegyi csöphez hasonlítja, — kérdém a háziurat, ki különben egy kedves, értelmes, sokoldalu férfi, s kinek évenkint a könyvszaporítás kiviszi házából, mit gazdasága be nem hoz.

— Hogyne, hogyne? — felelt túlrágadva — s könyvtárát megnyitván, olvasni kezdé a kivett kötetből:

Oh n' insultez jamais une femme qui tombe,
Qui sait sous quel fardoau la pauvre succombe, stb.

Filétás nem tűrheté az eredeti nyelvet, mert még nem tanult soha frank szótárt; de ezt hűn titkolá mindig; és hogy ki ne stüljön, iparkodék elűtni a dolgot.

— Bizony derék fiak a mai francziák, például George Sand — közbeszólt tudósan.

— A mennyiben tudnillik nem fiu, de sőt inkább asszony, — jegyzé meg igazítólág a háziur.

Filétás elpirult, s gyűrűin egyet igazított.

— Változó szerencsével ír, mondtam én. Több művei, — habár félelmesen — mélyek és gazdagok, Indiana az élet, Jaques és Lelia a lélek' fenekén jár; de már Gabriel például éretlen gyümölcs.

— De milly dicső a Spion — menté kegyenczét Filétás, meg sem álmodva, hogy illy czim Sandon kívül más' tollából jöhet.

— Hisz azt Cooper irta, tudósítá Armand; aztán Cooper nem is annyira frank író, mint britt.

Filétás újra egyet pirult, de gyűrűit nem igazítá meg, hanem elkoppantá ujjaival a stearingyertyát.

— Dumas gyakran elsieti magát; folytatá a háziur. Balzac nem olly mély minő terjedt; Scribe sok vízbe hányja gyöngyeit, s bár e lé sós vagy opiumos, ha ki nem szomjas már, megunja leinni. Soulie olykor erős, gyakran unalmas, néha nevetséges; de ha megharagszik, vadan fölséges. Kock édes, de mint a konyhacukor könnyen felolvad.

— Ámde Hugo dicső kivétel; mondtam én. Egyenlő tökélyvel teremt Thisbet s Quasimodót. Az Escorial' tükait ép úgy ismeri, mint Marion de Lorme-ot. Caesar és Triboulet, Ferencz király s az elitélt' éje: mindannyi dél, éjszak, kelet és enyészet egymáshoz, s Hugo' lelke mint teremő nap függ a távolszeg között.

— Nem türhetem őt, — közbevág ásítva az aljegyző — elvadítá Chateaubriand' új iskoláját. Zaklat, űz, fáraszt, összetép. Viharba vet, vagy mély szélekre visz, honnan leszédít. Most holdas kísértet, majd vérbiró a szellem, melly műveiben jár. El vele! le vele! éljen a classicus kor.

Uramöcsém még tovább is hozta a pusztító törvényt, de biz azt nem hallgattuk. Elpapagályozá mindazon sujtást, mit az obsitos német írók szótáraikból Hugo ellen összekerestek. Annyi üres tréfát, szitkot, szátyárságot, szóvizet önte rá, miket az írósereg' himnemű markotányosnéi mondtak már. Hja biz' ama tábornok messze vitte a piaczt, s markotányosné uraimék' tökkáposztájának nem üt be a vásár.

— Hallod pajtás, — monda félig tűzzel félig füsttel (mert szörnyen pipázott) a háziur — ha lehet ne ítélj mindig más' fejével. Lásd

most is fölültettek, hogy új a frank regényiskola. Nem te gondoltad ám, hogy azt Chateaubriand szerző, s Hugo elmérgezé. Sok újságíró átszedte egymásból e sárkány gondolatot, megnyargalván azt, mint megannyi garabonciás diák. Pedig biz azt a természet adja s századunk tanítja. Kezdetben teremte Isten, nem csak a földet, hanem a mai frankmodort. Már a pártos angyalok' lehányt zuhogása hugói cselekvény. A felhők' harsza, hajótörő hab, maga egy nagyított víz-cseppi faldosás: a legirtózatosb frank epizod; s nevezz szílnirót, ki égőbb eszmét hány, mint a tűzhegyek. Van-e frank dráma, mely hasonlítson az egyiptomi tíz csapásokhoz? van-e agy, mely-~~ször-~~nyűbbet gondoljon, mint az elsőszülöttek' véres kiirtása? Kain' keze, megváltónk' keresztje, a rabvásár, sőt maga a keresztény szeretet, mely hitüldözésben harapófogókkal csipkedte a szelidség' falatját: nemde kész fölvonások frank író nélkül? Ugy ugy amice, emberségünk szintugy mint természet örökké játszá az életet, mellynek töredékít a frank iralom elevenen adja. Ne dohogj érte, mert igazat ír: de tanulj belőle, hogy nem ugy kell élni. Azonban az iralomban sem új az efféle irány. Homérnál a hősök mint rényt gyakorolják az öldöklést, s érte koszorut aratnak. Korunkban mint vadbűn hozatik föl, s bárd vagy észirtó gyalázat bére. Terencz, Ovid, Bocaccio s igen sok költői ó és középkornak pusztá mulatságul, rovó vagy tanító irány nélkül adnak botrányokat: mit a frank író csak fontos lélektani czélból enged meg magának. Aztán Shakspeare' Othelloja gyilkosabban bánik Desdemonával, mint Sue-nél Rochegun Lugarto urammal. Az asszonyok' átká III. Richardban fölér egy borzadályos regény' kitöréseivel; s a dominus Sylock hidegen, fontolva, átkodottan ragaszkodik ahhoz, mit egy irott frank hős indulatrohamban követ el. Pedig Shakspeare' századában a psychologicus élet egyszerűbb, az organismus nyugodtabb volt, s a szív nem olly igényterhelt. Kevésb oldallal birt fejlett egyéniség is; a lélek nem volt beragadva, felosztva annyi érdek és cél föltételei közt, és azért könnyebb lön a jellemet nyomozni, fölfogni, átérezni. A kedély nem volt örök ingerültségben, terjedt vágyak és igények' összeütközése miatt. Azért minden jellemvonás, indulat s szenvedély, jelelt-, határozott-, de nyugodtabb alakban is fejlett ki; nem volt annyi roham, explosio, macacsság, szóval a frank iskola' alapelemei. Korunk' jelleme: egészben átalánosság és fölület; egyénileg ingerültség s tulzás. Századunk' küszöbén két nagyság rázta meg a közleket. Éjszakamerika s Napolcon. A világeszmék' vagy esetek' hatása — mint fény vagy

lég — észrevétlenül foly át az emberi jellembe, s ott kifejti saját természetét. Az egyesült hazák' szerencséje féltést, ösztönt, előszelmelet gyujta a népekben elidegenült sajátjuk iránt: s annyi reform, annyi mozgalom, annyi kiváló ész és akarat, népjog' érdekében soha nem működék, mint azóta. Napoleon fénylés' s imádtatás' dühét oltá a századba. Korában mindenki tábornok törekvék lenni; aztán akármilyen, csak hogy kitűnjék. Ez ösztön, ha erő van, önnagyságot terem, ha nincs, hiúvá törpít s aljasra visz. Így történt a nagy egész' irányával is. Mindenki ragyogni, csodáztatni, fölgazdagulni stb vágyott, még pedig könnyen és rögtön. A művész festett és faragott mi az érzéket csábítá, de harmadnap alatt készen lön; a kézműves készíté a mi nyalka, cziczomás, kiáltó, de harmadnap alatt vége van. A műbarát keresé a mi hat, ingerel, s lázadt izletét csiklandja. Szépmű sok kellett, de olcsó, s így a mesterek' ösztöne napszámoskeresetté fajult; és az izlés, e kölcsönös mételyezésben, művész s közönség közt sinyleni kezdett. És e ragály átvivé szennyes lelkét tudomány- politíca- s a műveltség' minden szentségeibe. A philosophia szappanbuborékos gyermekként játszék, ki szalmaszálán ragyogó sophismákat fű. A publicista' szája szinte vérzett a harapós szavaktul, hogy kitűnjék; s aztán gazember lett, hogy jutalmazzák. Fülöp Lajos koronát kapott, s átváltozék. A század' nagy kolomposai mind kétéletűek. Szárazon vagy vízben: nekik mindegy, csak csillogjanak. Többé nem fejlett Talma, Garrick, hanem Döbler, Guerra, Pietro Bono, nem kellett drama, erkölcs- és szívképzet, hanem tűzjáték s ló- és kötél tánecz. Nem olvastak komolytani, mű s izléslapokat, de igen pártos, egyoldalú, hibás gúnytárakat, sujtásos politicát, s bugyogó cikket fáklós zenék s olmos botok fölött. Ez éles, változó s kapkodott érdek és inger közt sok üres filkó s gyűszűs zsidó szerepre kapott csecsebecséivel. Minden huszonnégy órában itt egy mártír, ott egy apostol, amott megváltó kerekedett, kit övéi nagynak kiáltának, nézőket csödtítve ablakaihoz. Hát a nagy művész, virtuóz, isteni lángész, a dudanapoleon, bőgőbyron, trombitamózes; a halhatlan avatott félisten mennyi lön! Minden zugból csapattal jöttek napfényre, hogy a korszaki sajtó nem győzte szótárral. A hiu nép minden dobszóra összefutott, hogy csodálat' utján a lángészhez csatolhassa magát. Később ráismert negyedrészt isteneire, s elveté a fölkapott bálványt, mint egy lelt cserepet, melly csak távolban csillog. Ugy megszokta a bámulatot, vagy inkább úgy elszokott attul, hogy végre semmi tekintély, semmi kegyelet nem lön szeme előtt.

Kiki átlátta, miszerint annyi erővel, mennyibe a bámulat kerül, magát teheti bámulatossá. Új tere, versenye nyílt az önző hiúságnak, mely mint ezerkaru polip beágazá a lelket; szülé, szaporítá eszközeit, elősegítve surlódás, ingerültség, akadályok által, mik célját, irányát, törekvéseit mindenben tulságig űzik. Nem fejtem bővebben, mert oldalam megfájul; tudom erre sem örömet hallgat. Amice! azért van esze: vesse össze a miket mondtam, s pótolja ki a miket nem mondtam. Sokszorozza fontos okaimat, vonja ki belőlük elfogultságát, s így aztán értse meg ha akarja, hogy miután e nervosus, unott s követelő nemzedék előállt, az uralomnak is ilyennek kell lenni, mely azt festi, tanítja s javítani tör. S hogy e modor Frankhonban fejlék ki leginkább, ismét természetes. Őket annyi királyűzés, nyakazás, forradalmak, fényláz, vérakat, népszabadság, s a nyugtalan Páris izgaták. De az örök izgatottság' eredményét, jeleneit, nem akarják értni s latba vetni a rajnai csöndes atyafiak. Persze náluk legnagyobb lármát üt a szerkovács' ráspolya, s bíráló tollkarczok. Valahol egy mesét olvastam, melyben egy zaklatott szabad ló' szilaj szökőseit megrója a csöndesen de folyvást hámban hajtott öszvér..... Aztán mi veszélyt látsz e kinzó uralom' eredményeiben? Hiszen habár a tulvitt élet még folyvást őriöng: annyi bizonyos, hogy a nemesség gyávább ugyan, de nem rosszabb mint volt; a nép mindütt békes uton kéri, mit hajdan forradalmakban követelt, s még a fenytő törvényhozás sem veszi leczkéit ama regényekből, mert a halált szélrtire eltörli. Ugyanazért még egyszer kezdem és mondom....

A pipás háziurat, tulajdonkép törvényhozó polgártársunkat, s illetőleg gazdánkat, mindenesetre pedig felebarátunkat, még tovább vitte volna a kegyes tűz, vagy alföldiesen a tusai lova. Nemes haragjában egy ötszakaszos értekezést akart megnyitni, mely jobban dologra tartozzék az idézettnél: de akkorra, történetből szépen elszunyadtunk, mint tán te is töl jámbor vagy jámboros olvasóm, ha ugyan szemeidet e cikken tul nem ugratád.

Filétás azonban nem aludt. Neki mohón kellett figyelnie, hogy a hallottakat, mint magáét, másutt elmondhassa. Ugyanazért prophibban fordult a szónoknak, de mig egyik fülét pipaszurkálóval tisztába hozta, addig a másikkal minden legkisebb eszmét s hangot elnyelt.

— Bő beszéded félig sujtás, félig fojtás; elül nem jó, hátul nem igaz, közepe vaktöltés, s az egész baklövés; mondá most az értekezőnek, s észrevétele félig tréfa, félig fulánk, félig ötlet, félig

készakarát, s az egész megtorlás lön amaz igazításért, mellyel a háziur főnebb elpirítá.

Egyébiránt az aljegyző inkább elhívé hogy a frank toll a kor' kenyere és sava, mintsem még egy tanítást álljon ki, millynek crescendoját fülei sinylették, s mellyet, igazán megvallva, nem is olly emberül tudott fölfogni, mint a zöldasztal' hevenyészeteit, hol is szótarát semmi nyelvességtől le nem hagyta főzni.

S már a tárgyat el is tettük volna a többihez nyugodni, ha a boldogtalan Filétást a tudós viszketeg mint veleszületett bűn nem bántja vala. Az nem fért tudniillik fejébe, miként lehet a század' frank jelesiről szólni a nélkül, hogy az ember Voltairet említse.

Ezt már a dilettant fashionable is kineveté. — Domine spectabilis, mond nyugodt alázattal: Voltaire ő nagyságát, kegyed' becsos engedelmével s saját tetszéséből Isten ő sz. fölsége még 1778-ban máj. 30-dikán Párisban kiszólitá az árnyékvilágból.

— Bizon pájtás beillenél szurkodi ráczpagnak, ki még tavaly télen Mária Teréziáért imádkozék; jegyzé meg a jegyző, nehogy ismét rákerüljön a sor.

Filétást ez eset magán kívül hozá. Máskor mégis jobban sikerültek tudós fillentési. Vagy gondolomra találta a valót, vagy nem tudtak hozzá a kik előtt mondá. S épen ma kellett illy szerencsétlennek lennie, midőn literatorviselt emberek közt akará fontosságát bebizonyítani! Pedig most nem is idézett írókból, hogy bakot ne lőjön; sem tárczájába nem lesett vitzekért, hogy rá ne ismerjenek; sőt írói érdemét sem számlálta elő: hogy más hozza szőnyegre; s ihol ni! mégis minden szavánál nyakon kapták.

— Már ha meghalt is, hiába pöffeszkedtek az ellen; mondá vérmérgesen, mert Voltaire' kiskörmét minden magyar írók együtt nem érik föl.

— Na hiszen vermet ástál tudós jövődnek; közbe vág hirtelen a háziur. E rágalom miatt soh' sem leszesz academiai taggá: mert a mi négy tanu előtt mondatik, s a választó párttól szépen megtudatik, az bizonyosan el nem vesztendi hatását.

Mint és mennyire hatott ezen ijedség Filétásunkra, nem tudom, mert nem fejezte ki fájdalmát; de hogy belső forradalmon kellett átesnie, onnan gyaníthatók, mert párnás üléséből kikapaszkodván, azon czím alatt, hogy a házinőt üdvözelní megyen, szabadkozni kezdett; a mint is, hogy Virgil' és sok mások' szavaival éljek,

mint az űzött vad, mely oldalában hordja a halálos dárdát, azonnal kiment az ajtón, mi is sarkába nyomulván, kivéve a piros nyakraválóst, ki azalatt engedelmet nyert a mai lapokat átnézni.

A nő' kandallós termében tiszta szőnyeget, friss virágillatot, s kéjes butorzatot leltünk; melynek selymeit nem uti subák alá szabta a borító.

— Léni angyalom! barátimat hozom, vedd őket kedvesen; szólítá nejét gazdabarátnok, s mi egy mókus és papagály' társaságában, a kandalló elé in corpore leültünk.

(Folytatattik.)

NECROLOG.

A műveltlekü, ritka elmetehetségtől házas családjában, gyöngéd érzésű nő és erénydus hitves, t. Mármaros megye' főispánjának mgs gr. Vay Ábrahám ő excellenciájának istenfélő, szeretett hites társa kazinczi **Kazinczy Sofia** urasszony élte' 47-dik évében megszűnt lenni. Midőn f. hó' 20 napján tisztelt családjá közegett a Pozsonba itdulandó gőzösre szállna, érte őt váratlanul az enyészet' öldöklő fegyvere. Hirtelen gutaütés vete véget e becses életnek. Földi részei tegnap szállítottak el, a vajai ősi sírboltba tételendők. Hadd nyugodjanak csendesen megáldott porai.

PESTI SALON' HETI SZEMLÉJE.

— Kűszöbünkön a kereszténység' legszebb ünnepe: a szent Karácson. Az Istenember — ki nemtűnk' váltságaért egy drága életet áldoz — nyomoru elhagyottságban születék, egy roskadt pajta' jászolában. Minő isteni tan, mennyi fölsóeges moral nem rejlik e néhány szóban. De ünneplik is minden nemzetek, s a keresztény vallás' bárminő árnyéklátának hívei szent áhítattal e nagy napot, azt nem csak egyházi, de egyszerűmínd legkedélyesb családi ünnepeikké emelve. A magyarnak — őn időktől óta — legkedvesb ünnepe, s nincs nemzet, melynél az nópazerűbb legyen, mint nálunk. A szülők e nagy napra utalják a jutalmat ohajtó kedves kis gyermekket, míg ez álmatlan ójekeket tölt, alig várva az anygalkát, ki a pásztort, meg az aranyzott juhót, meg a kedves jászolt ablakára szállítsa. Elő-